

POLITIKAI RÖPIRAT.

MAGYARORSZÁG ALKOTMÁNYA

ÉS

AZ EGYENJOGÚSÁG.

ÍRTA

BOSKO LAJOS

PEST,
NYOMATOTT HERZ JÁNOSNÁL.
1861.

MAGYARORSZÁG

alkotmánya és az egyenjogúság.

Egyenlő részvét a honiránti kötele-
ségekben, közteherbeni egyenlőség, de
egyenjogúság! Ez volna tulajdonképen minden
belpolitikának leglényesebb alapelve; hogy minden
állam, notandum ha állam, ezen elvet mint léte-
lének feltételét és mint fentartásának mellőzhetlen basisát
elfogadja, hogy továbbá még a kényuralkodónak is,
kény-uralma némi igazolásául, ezen elvet legalább
formaszerűleg elfogadnia kell, azt mi kétségbe nem
vonjuk; de azt sem vonhatjuk ám kétségbe, hogy
ezen elv jobbadán egyoldalúlag felhasználtatva, lé-
nyessége daczára nem csak Magyarországon nem
tökéletesen, de Európa egyik államában sem kellőleg
és az absolutistikus kormány alatt már sehogyan sem-
jutott illő kiképeztetésére; vajjon, nem lett-e még ezen
elv sok viszontagságteljes idő folytán elegendő éret-
idejű? vagy tán polgárisodásunk daczára sem va-
gyunk-e még ezen elv végrehajtására elegendő éret-

tek? jóllehet máshonnan ered a baj, tán uralmi törekvések és az önzés kihágásai okozzák eddigi véghezvihatlenségét ?

Ha az államférfiak politikai eljárásuknak indokát csak épen az ész- és államjogból származtatnák, e kérdés megoldatására nézve tán még egy szótagot sem kellene kiejtenünk; de az állami érdekek nem oly egyszerűek mint a milyeneknek látszanak, és épen sokoldalúságuk miatt minden politikai eljárásba az ész- és államjog mellett szükségképen még egy második tényező is eredményzik, mely tényező kormányértésnek vagy okosságnak mondatik; épen ezen okosság rovására szokják az államférfiak ravaszságukat is nem igen ritkán okosságnak elnevezni; egyébiránt még ezt is egyelőre mellőzni akarjuk, de akárhogyan taglalnók is az államot, az bizonyos, hogy a kormány az által még nem tanúsítja kegyessége maximumát, ha az aránylag egyenlő kötelességet és közteherbeni egyenlőséget tökéletes egyenjogúsággal viszonzza, sőt még akkor sem, ha ezen egyenjogúságot nemcsak elvileg elismeri, de tényleg is alkalmazza; mert ha az államjog nem az egyenjogúság által és csupán csak a személy és a vagyon biztosítása által akarná azon veszteséget kárpótolni, mit minden egyes ember, épen azért, mert az államban él, természeti szabadságában szenved, akkor valóban az álladalom létele épen azon alapelvekkel összeütköznék, melyek a társasági együttlétet szükségessé teszik.

Ez esetben az állam meg nem mentené ugyan senkit sem a véstől és az ínségtől de annál inkább

biztosítaná a közös nyomort és a tökéletes alárendelést azon egyéniség alá, mely az alárendeltettek rovására a népfenséget sajátjává teszi és az alattalévőknek törvényeket diktál, mit más különben maga sem tudna eltúrni; önkényt következik, hogy az alkotmányos államot tetszésünk szerint bár minek tekinthetnők, de korszerű alkotmányosnak valóban nem; a kormányzati rendszerek egymástóli megkülönböztetése is fölösleges volna; már minek? hisz a kényuralom csak ugyan leginkább biztosítja a személyt és a vagyont, persze csak azon kis feltétel mellett, hogy kiki a kényuralkodónak szembehunyva engedelmeskedjék, és e kívül ezen engedelmeért még testével, lelkével és minden tehetségével kezeskedjék.

Ha egyébiránt a közös kötelességekre és a közteherviselésre nézve az egyenjogúság tekintetbe nem vétetnék, akkor – noha nem is a világ nagy bölcsei vagyunk – igen könnyen bebizonyíthatnók, hogy az állam létele nem kevésbé észellenes mint természetellenes volna; észellenes, mert az embereknek azon ostobaságot kellene elkövetniük, hogy a hadat, mit az őállapotban netán a természeti jogok érdekében, az egyes ember csak az egyes ember ellen viselné, azon haddal felcserélnék, mit az államban az egyes embernek ugyanezen jogaiért az egész állam ellen viselnie kellene; természetellenes volna, mert a természet a tehetetlen egyes embereket együttlétre utasítja, de ezen együttlét az imént mondott okból épen lehetlenséggé válnék; ha tehát ész- és államjogi szempontból kiindulunk, egyenjogúság nélkül állam nem is képzelhető;

egészen másra tanít a tapasztalás, másra a történelem; tanítja, hogy előkelő tehetségű egyének és ezeknél gyakrabban még az erőszak, a csekélyb tehetségű és gyöngébb emberek fölött a felsőséget mindig kivívni tudták; tanítja, hogy a kényuralgás s az ennél valamivel könnyebben eltűrhető korlátlan monarchia, gyakrabban, legalább az ó és középkorban gyakrabban kerültek elő, mint az úgynevezett korlátolt monarchia; de egyúttal azt is tanítja, hogy az újkor alkotmányossága – félreérthetlenül az újkor legszebb szüleménye – az ó- és középkori kormányzási rendszerektől lényegileg eltérő.

Figyelmet kérünk. A mi a kényuralmat és a korlátlan monarchiát illeti, arról mi itten nem is szólunk, mert kiki tudja, hogy Magyarország ilyesféle kormányrendszert sohasem tűrt, sohasem fog tűrni; de még a korlátolt monarchiában is az úgynevezett Istenkegyelme súgta királyi akarat, – mit Aristoteles oly nagyra becsülni, Hobbes és ő féléi oly nagyon imádni tudott – volt mindeddig irányadó és a népfölség képviselője, noha tettelegesen a király sohasem uralkodott, a nép a királyijai egyiránt megcsalatott és a felelőtlen kormányférfiak Isten kegyelme rovására a népfölséggel saját kényök kedvök szerint eljárak; és mit szolt mind ehhez a nép? szántott a szegény, vetett, kapált, sohasem aratott, szünetlenül tanult, fátadott, szenvedett, sohasem gyilkolt meg senkit és még is szenvedőlegességét már csak úgy megszokta, pénze csak épen olyan hasztalanul folyt oda, mint a Danaidák vize az alvilágon; a nép előtt is egy örökké üres hordót állí-

tottak fel „Staatscasse genannt”; no de Magyarország is megtette ám a magáét, ő is hozzájárult tizenegy évig általános szenvedőlegességével, ő is kimeríté zsebéből utolsó krajczárját, még csak most veszi észre mily roppant luk támadt az öszbirodalom örökké üres pénzes hordójába; és azt véli az olvasó, hogy tán Isten kegyelme? nem a! a felelőtlen Hobbesminiszterium ütötte ezen tizenegy évig folytonosan nagyobbított lukat, hisz ezt tudjuk.

Folytassuk. A korlátolt monarchiában sem volt a népnek másra mint a feljajdulásra való szabadsága és a legjobb esetben, t. i. hol népképviselők voltak, mint például az 1848 előtti Magyarországon, a kormány módfölötti önkényét némileg korlátolni lehet; így tehát Európa monarchiáiban, egyes országokat kivéve, rendszerint az uralkodó, vagy is inkább körülélvő miniszterei alkoták az állam személyesített alanyiságát és a nép nem vala egyéb mint az állam tárgyilagossága; de az újkor alkotmányos állama, ennek épen az ellenkezője; feltévé, hogy a népek már polgárisultabbak mint ezelőtt voltak, az újkor alkotmányossága szerint a nép subjectiv és a kormány tárgyilagós, a kormány az állam alanyiságának t. i. a nép képviselőinek felelőség alatt tartozik számotadni cselekedeteiről, másszóval, a kormánynak a nép akaratjában a népfelséget tisztelnie kell.

A ki az 1848-ki törvényeink szellemét kellőleg felfogja, noha nem is Montesquieu, azonnal átlátja,

hogy ezen törvények egészen az újkor alkotmányossága stylusában alkotvák, csakugyan igazunk lehet e törvényekhez tántoríthatlanul ragaszkodnunk; persze részint még sok kijavítani és másrészt még sok tökéletesbitnünk való maradt hátra, de mind a mellett n i n c s e n Európában alkotmányos állam, a n g o l h o n t s e m kivéve, melynek az újkor szelleme szerint, alkotmánybeli felépülésére való basisa szélesebb és szilárdabb volna mint a mienk, mint 1848; ezelőtt Magyarország egy szabadabban alkotott királyság volt, úgy mint például a még szétnebonczolt Lengyelország, és szabadsága tere csak annyival volt tágasabb, a mennyivel a király hatalma Magyarországon szűkebbre korlátolt, hatásköre kisebb terjedelmű volt, mint Európa többi korlátolt monarchiáiban; de az 1848-ki törvényeink a nép és királya közti korlátokat nélkülözik, a királynak a népfölségi méltóságot biztosítják, de biztosítják egyúttal a nép szabadságát is, főképen a miniszteri felelőség által; épen ezen felelőség képezi az újkor alkotmányosságának leglényeseb alapját.

„Valamint Angolország, melynek már a tizenharmadik században földnélküli János alatt megvolt az úgynevezett magna charta libertatumja, csak későbbben az oraniai ház trónraléptekor alapította meg mai alkotmányát és politikai hatalmát, épen úgy Magyarország is, mely ezelőtt csak szabadelvileg szervezve volt,

az 1848-diki törvényei által alapította meg jövő alkotmánybeli és politikai jelentékenységét.

Ha még azt is hozzá tesszük, hogy az újkor alkotmányossága a polgárisodással karöltve halad – mert mindkettőnek célja a társadalmi együttlétre való képességet előmozdítani – akkor önkényt következik, hogy az alkotmányos Magyarország sem fog hátra maradni és valamint Európa többi polgárisult népei úgy a magyarok is bizonyosan mielőbb, a hit-és nemzetiségi különbséget tekintetbe nem veendő a benszülötteket egyenjogosítani fogják; azok kik bennünk biznak, nem fognak csalatkozni, noha másrészt meg is kellene fontolnunk, hogy mielőbb másoknak segíthetnénk, szükségképen mindenekelőtte saját bilincseinket kell szétzúznunk.

Ezt előrebocsátván vezéreszménk fonalát ott felvesszük, a hol elejtettük és a benső egyensúly helyreállításáról szólunk.

A benső egyensúly helyreállítása t. i. egyrészt a kötelességbeni egyenlőség, másrészt pedig a köztehernek megfelelő jogegyenlőség, csaknem a földrész mindenik népénél a legvéresb harczokat idézte elő; az ókorban ezen egyensúlynak csak egy bajon kellett volna túlesnie t. i. a nagyszerűen kifejlődött különosztályokon és az ezekből eredt születéskülönbségen; az újabb korban e bajhoz még egy második baj is csatlakozott, az úgynevezett valláskülönbség; párt-

dítések és indulatoskodások mind a két bajt egyszerre vagy legalább is a kettőből egyet, már több ízben felhasználni tudták és különféle czélokra alkalmaztak; ha az emberek túlbüszkék nem volnának és képzelőtehetségök a valóság ama álláspontját túl nem érné, miszerint az ember minden erőltetése daczára, utoljára még is csak ember, akkor igen könnyen egyezkedletnének; de az emberek ezen általános baját mellözve, abban a perczen hol Magyarország a polgárisult államok sorába lép, a perczen hol Magyarország Európa rokonszenvét épen azért bírja, mert alkotmánybeli jogait és szabadságát fenszóval követeli: mondjuk ebben a perczen a születés – a nemzetiség – és a hit különbséget még tekintetbe vennünk sem szabad, ha máskülönben az valósul, hogy kitűzött czélunk érdekében azon magasztos eszmétől áthatvák vagyunk, hol szívünk dobogása emberjog és igazság, hol legszentebb törekvésünk a szabadság. A mi a rangotvagyis a születéskülönbséget illeti, az 1848-ki törvényeink ajogbani elsőbbség et megsemmisítik és az egyenjogúságot biztosítják, de épen ezen egyenjogúság által meg is vettetett alapja azon törvény előtti egyenlőségnek, mely a hazánkban lévő különféle nemzetiségeket és hitfelekezeteket igen könnyen egygyéforraszt-hatná és ekként a testvériséget és az igaz-

ságot, a valódi szabadságnak két leglényesebb tényezőit előidézhethné.”

Erről későbben még szólni fogunk, egyelőre a történelmi fejlődésnek helyt akarunk adni.

A benső egyensúly helyreállítása, akkép amint már fentebben érintettük, nem új eszme; a belpolitikának ezen alapja az állammal egykorú, mi okból is a legrégebb államokban, sőt az aegyptusiaktól, indiaiaktól és az ókor más népeitől is elvileg ugyan elfogadtatott, de valósulásakor rendszerint félre ismeretett; tán nem is azért mert a kivitel elé mellőzhetlen akadályok gördítettek volna, de részint azért, mert az államférfiak nem értettek hozzá és jobbadán azon egyének módfölötti önzésök miatt, kik az állami kormányra hivatvák valának; az államtörténelem legrégebb kora homályos ugyan, de a mennyiben forrásainak hitelt adhatunk – fentebbi nézetünket csak ismételjük – a különosztályzásból kifolyt jogbani elsőbbség, mit az egyik osztály mindig a másik osztály rovására magának tulajdonított, okozta az egyenlőség illetőleg az egyenjogúság végrehajthatatlanságát.

Lykurg idejében akadunk legelőször egy némileg már rendezett alkotmány nyomára; és mit veszünk észre? A hon iránti kötelességeknek teljes egyenjogúság megfelel ugyan, de a közteherviselőknek hon iránti kötelességeik nincsenek, következésképen jogaik sincsenek; és mi következik? A helotok, mint a kiválóan teherviselők, eleintén elégületlenek, későbben felingerülnek, végtére szabadságukért küzdenek és – győznek.

Későbbben a Solonféle törvények; itt a kötelesek többsége és az aránylag nagyobb köztehervise és az irányadó, mi okból is Solon még éltekorán más különben igen jeles törvényei sikertelensége felől meggyőződik; törvényei azon az erkölcsön alapulnak, hogy a gazdagabbat a jogbani elsőbbség már annál inkább is illeti, mert kötelességei többek, terhei nagyobbak mint a szegény emberéi, következésképpen a közjó előmozdítása őt inkább érdekli mint a szegényebb osztályt; de ezen eljárás csak egyoldalú, a gazdagabb osztály hazafiságát neveli ugyan, míg a szegény és a közép, a közép és a gazdag osztály közti szünetleni vetélykedésre a hatás is nem sokára bekövetkezik és Pysistratos magánuralkodó lesz; még csakkésőbbben Aristides hazafisági ösztöntől vezettetve az egyenjogúságot megalapítja, persze Solonétól egészen eltérő alpra fektetve.

Akkor tájban Rómában is kezdenek fejlődni az állam és az államjogróli fogalmak es az első triumviratig az egész korszakot, többnyire azon harczok töltik be, melyek a plebejusok mint a közteherviselők, és a patricusok mint a kiválóan jogosultak közt az egyenjogúság miatt viseltettek; ha semmi egyéb már Licinius (Stolo) és a két Grachus testvér indítványai – noha kellettinél tulzottabbak is – ezt elegendőleg bebizonyítják.

A sötét vagy közép korban az államjogróli fogalmak bonyolódottságuk tetőpontján állanak, a közteher és az egyenjogúság közti viszonyról még szó sem lehet; már hogyan is létezhetnék egyenjogúság az

olyan korban, hol a hűbéri rendszer tökéletesen kiképeztek, a jog az erővel egyáltalán azonosíttatik; csak három országban akadunk ajövő szabadelvű alkotmányosság nyomaira : Angol ország, Magyar ország, Lengyelország; az elsőbik jelenleg virágzik, a középső múltjánál szebb jövőjét biztos ösvénybe vezeti, az utolsó elevenen szétdarabolva szünetlenül jajgat.

Még csak az újkor, valamint más tekintetben ugy ebben is, a tökéletes átváltozás kora; a minta Angolhont illeti, mely jelenleg a királyi méltósággal csaknem köztársasági rendszert párosít; igaz, hogy a mi 1848-diki törvényeink a követválasztásra nézve az angol választási rendszernél szabadabb szelleműek, hogy nálunk e tekintetben pénzuralmi elvre nem is akadunk, hogy a szegényebb osztály csak szintúgy vehet részt a törvényhozó testületben mint a gazdag és nemes osztály; de mind a mellett Angolhonban az egyenjogúság elve fenáll és az angol nép nagyon is beelégszik azzal, hogy választott képviselői csakúgy pour passer le temp – mert fizetésük nincsen – a közjót előmozdítani törekednek, a szegényebb osztály jobsorsáról komolyan gondoskodnak, és e mellett még annak is ki vannak téve, hogy maholnap a la Roeburk választóik elé felelősségre hivatnak t. i. ha eszökbe találna jutni másképen okoskodni, mint a nép óhajtja; de ha ezt mellőznők is, Angolhonban senki sincs kizárva a törvényhozásból; feltéven, hogy az erre vállalkozó egyénnek indítványát a nép ma helyesnek találja, már holnap a parlament bizonyosan

petitiókkal ostromoltatik, a mi tehát a pénzuralmi elv szerint egy perczyire elsőbbségnek látszik, tettelesen véve nem is elsőbbség, s így az angol államférfi Európában a legiszteltebb, az angol trón Európában a legbiztosabb.

A mi az európai földrészt egyáltalán illeti, Guizot Histoire de la revolution de l' angleterre-féle művelén tett észrevételét zsinórmértékül használjuk „mióta Angolhon alkotmánya megszilárdult, azóta Európa kormányai több ízben megkísérlék az angollal hasonnemű alkotmányt államaikba behozni és csak ebbeli kifordított eljárásuk okozza vállalatuk sikertelenségét;” de Franciaországban ennek daczára is, az egyenjogúság elve Robespierretől kezdve egészen a mai napig rendíthetlenül fenáll, noha Montesquieu és Rousseau politikai művei ezen elv megalapítására befolyást gyakoroltak; egyébiránt feltehetnök, hogy kitűnő jogtudorainál fogva, Franciaország a kötelességek és a közteher közti egyensúlyt is már régen helyre állíthatta volna, ha más különben kormányrendszere gyakrabbi felbomlása, ebbeli eljárását nem akadályozná; és ha Franciaország mostani rendszeréről szólunk, ennek félalkotmányossága valóban nem vonja magára figyelmünket, de csudáljuk azon ügyeséget, melylyel a francia kormány az egyenjogúság mellett a közteherbeni egyenlőséget is előmozdítani tudja, más szóval, a többi osztályokkal egyenjogosított szegény osztályt annyira támogatja, hogy a közteherviselés legalább aránylag egyenlő.

Hazánk érdekeit szemközt tartván, távol vagyunk

attól, hogy itten Angol- vagy Franciaország érdekében felszólalni szándékoznánk, de arra akartuk figyelmeztetni hazánkfiat, hogy államok, melyeknek külső befolyásuk olyan hatású mint Francia- és Angolországé, e befolyásukat nem épen túlnyomó anyagi és szellemi erejüknek köszönhetik; valamint az egyes ember külműködése benső erőt t. i. józanságot és egészséget feltételez, épenúgy az államak elsősége is semmi más mint kifolyása ama okozatnak, minek az oka a benső erő, a fentebb taglaltuk benső egyensúly, az egyenjogúság.

Mi itten csak Francia- és Angolországról, mint az európai polgárisodas két legelső képviselőiről szoltunk; nem tartjuk szükségesnek még azt is bebizonyítani, hogy e perczben egész Európában, sőt még az ázsiai barbarismussal határhozó keleten is, a belpolitika mindinkább azon irány felé fejlődik, hogy a közteherbeni egyenlőségnél fogva az egyenjogúság és viszont az egyenjogúság mellett a közteherbeni egyenlőség előmozdítottassék.

Ha ekként az egyenjogúságot mint a jogerejii belpolitika eredményét bemutattuk ha továbbá az európai kormányok nagyobbik része ezen jogelv végrehajtását óhajtja, de legbuzgóbb törekvése daczára ebbeli eljárását eredményteljes siker nem koronázza: vajjon nem kellene-e csodálkozva a végrehajthatlanság oka körül tekintenünk? Érezzük ugyan, hogy a megoldás körül oly kérdésre akadunk, mit eleitől

fogva a legnagyobb óvatossággal mellőzni akartunk; le mind a mellett, ha egyszer e kérdésnek szőnyegre kerülni, ha a vészteljes út felé már tartanunk kell, rettegni valóban nem fogunk; mi az okot a vallás-különbségnek tulajdonítjuk.

Minden vallás – legyen az akár egy-istenhivők, akár sok-istenhivők számára alkotva – két irányú; a függélyes irányban szemeink a véghetetlenségbe elmerülnek, a vallás nekünk kötelességekről szól, miket a láthatlan, az egész mindenséget fentartó, legfőbb erő iránt teljesítenünk kell; a fekvőirányban csak látható tárgyakkal foglalkozunk és a mint önkényt is következik, látkörünkben reánk nézve az embernél érdeklőbb tárgyra nem akadunk; a vallás ismét kötelességekről szól, miket az emberek mint felebarátink iránt teljesítenünk kell; elég ebből ennyi! csak azt akartuk az olvasóval körülbelül tudatni, hogy miben közös és miben nem közös az egyház az állammal.

Eszerint tehát a papság tevékenysége kétoldalú', az egyházi vagy is a fentebb mondtuk függélyes irányban a pap az államtól független, de nem független ám világi hivatottságára nézve; mert mint állampolgárnak ama nehéz de szép feladata van, hogy befolyását ottan gyakoroltassa, hol az állam befolyása nem igen könnyen gyakorolható; e főfeladata tulajdonképpen abból állana, hogy a pornépet, kinek az államjogról tiszta felfogása nincsen, mintegy közvetve t. i. vallástételek segedelmével, a felebarát iránti kötelességek teljesítésére buzdítsa és ekkép az állampolgárságra s egyáltalán az álladalmi életre képessé

tegye; mert a nagy közönség értelmisége a nélkül is felfogja polgári kötelességeit és ezekre nézve tán nincs is szüksége predicatióra jární; de mind e mellett az a feltűnő, hogy éppen a különféle vallások pórnépei egymást elevenen szeretnék eltemetni; nem vagyunk mi a franczia legistak bajnokai, nem is óhajtjuk, hogy a papot kézkötözöten a törvényszék elé felelőségre hívják, sőt azt állítjuk, hogy a papság nagyobbik része a magára vállalt kötelességeit hüven teljesíti, de még is azon nézethez ragaszkodnunk kell, hogy az egyenjogúság érdekében a felebarát iránti kötelességek és az ezekbe vágó hittételek, a különféle egyházakban egyenlően taníttassanak, mi csak akkor történhetnék, ha az állam ezen hittételeket magától függővé tenné; jóllehet, tán e kérdést egy évtizeddel kelletinél korábban pendítjük meg, de valószínű, hogy e tekintetben egy évszázaddal korábban nem szólunk.

Ezen mondattal: „Szeresd felebarátodat mint önön magadat” az egy-istenhivők azt akarják kifejezni, hogy az államjog kellően tiszteltessék, hogy a társadalmi élet egy nagy lánczot képez, hol minden tagnak saját fentartása érdekében a többi tagok fentartását támogatnia és összekötötésöket kiegészítnie kell; de ki másnak kellene ezt felfoghatóvá tenni mint a pórnépnek? hisz az értelmiség ezt már régen tudja és a papság még sokkal korábban tudta.

Addig míg uralkodó vallásokról van a szó és amint például az egyház-állami

kötelezvények (Concordat) tanúsítják, hogy az államférfiak inkább papok mint állam férfiak, és az uralkodó vallásbeli papok inkább államférfiak mint papok, önkényt következik, hogy az egyenjogúság helyreállítása csaknem lehetién, s az ilyen feltételek mellett sőt még akkor is lehetlen, ha Görögország hetvenhétszer hét legbölcsebbjei az országot kormányoznák.

Azokban az államokban hol még mai napig is az ügynevezett uralkodó vallás ugyan létezik de egyenjogúság nincsen, a hitsorsosok túlnyomó többsége szerint a katolikus a protestánsal nem akar egyenjogositva lenni, a keresztény nem a zsidóval, a török nem a kereszténnyel, a görög sem a törökkel stb. stb., noha másrészt az egyenjogúság kizárólag politikai elv, mihez az egyháznak semmi köze sincsen; mind ennek daczára mi azt akarnók elhítenni a világgal, hogy polgárisultak vagyunk, polgárisultabbak a régi görögöknél és rómaiaknál, kiknél, a mint már be is bizonyítottuk, valóban nem a vallásbeli különbség akadályozta az egyenjogúság létrejöttét; vagy tán ezen szó: „egy-istenhívők” nem fejezi-e már ki elegendő világosan, hogy a mostani vallások lényökre nézve nem lehetnek egymástól annyira eltérök mint a rómaiaké vagy a régi görögöké, hol minden község, ugy szólván minden házi gazda az istentiszteletben saját átlátása szerint eljár.

Ha az olyan államban, hol uralkodó vallás létezik a polgárok ugyanerre a vallásra ma áttérnének,

holnap bizonyosan mindnyájan egyenjogúsítva volnának; de feltéven, hogy józaneszűek vagyunk, jut-, hatna-e ugyan eszünkbe, szolgánktól, ki más különben kötelességeit irántunk hüven teljesíti, még azt is követelni, hogy díjkielégítése előtt szükségképen még azt is hinnie kell, a mi nekünk tetszik; helyetessük tehát magunk helyébe az államot és a szolga helyébe a polgárt, vajjon áll-e az állam jogába a polgári kötelességeit teljesítette polgártól még azt is követelni, hogy az igazság és az emberjog kiszolgáltatása iránt, egyházilag hinnie kell azt, minek valóságáért először az állam nem kezeskedhetik, és másodsor ha kezeskedhetnék is, az államjogróli felfogásunk szerint, ehhez semmi köze sincsen.

Legyünk tehát őszinték és valljuk be nyíltan, hogy az ilyen eljárás az erőszakon és nem a jogon alapszik, hogy a baj kútforrása részint a kormány gyarlóságában másrészt pedig az emberek önkényben és túlzottságában rejlik; és ha Európában államok vannak hol egyenjogúság létezik, mi ezt sokkal inkább az észjogbeli eljárásnak mintsem a polgárosodás haladásának tulajdonítjuk, kivált ha a polgárisodásról sokkal magasztasb fogalmunk van, hogysem csupán eszközül tekinthetnők, minek segedelmével a nevetségesből a józanságra és a lelkiismertelenségből a lelkiismeretre juthatnánk.

A magyar nemzet figyelme nyugotra és délre van függesztve és ez már maga magában véve elegendő ama irány meghatározására nézve, mely felé fejlőd-

nünk kell; ezzel csak azt akarjuk kijelenteni, hogy Angliában, Franciaországban és Olaszországban az egyenjogúság elve már némileg megszilárdult és hogy Magyarország hátra nem maradhat; kiki tudja, hogy miről és kiről akarunk szólni; tudjuk, hogy a zsidók hazánkban, kivált a pórnépnél nem épen a legkedveltebbek, de azt is tudjuk, hogy minden jelenség okozatból származik és minden okozatnak oka van; próbáljuk csak egyszer mint emberek és mint igazi keresztények, ezeket a zsidókat egyenjogósítani, tán ha ok nem lesz, okozat sem létezik és a gyűlölet is elenyészik.

Egyébiránt nagyon is tudjuk, a mint már egyszer meg is pendítettük, hogy mindenekelőtt saját szabadságunkat kivívnunk kell, mert csak e szabadságunkkal zúzhatjuk szét másoknak bilincseit, és csak azt akarjuk megjegyezni, hogy az egyenjogúság olyasmi, mi által Európa polgárisult népei épen polgárisodásukat akarják kitüntetni; midőn Angliában az egyenjogúság létre jött, egy angol képviselő e szavakat használta: „Mi keresztények annál keresztényesben nem cselekedhettünk, mint az által, hogy a zsidókat egyenjogósítottuk; Viktor Emanuelnek milánóba bevonulásakor legelső teendője az volt, hogy a zsidó emancipatiót személyesen kimondhatta; Franciaországban mintegy hetven esztendeje, hogy egyenjogúság létezik, kormányok és kormányrendszerek változtak ugyan, de az elv maiglan fenáll; Belgiumban a zsidók egyenjogósultak; Poroszországban a zsidók félig meddig egyenjogósultak; micsoda? Couza

herczeg egy pár évvel ezelőtt sőt a cigányokat is egyenjogosította, vajjon Magyarország volna azon ország, mely e tekintetben hátra maradna? vajjon nem volna-e czélszerűbb a perczben, hol múltunknál szebb jövőnket megalapítani és biztosítani akarjuk, Nagy Frigyes, Poroszhon politikai jelentékenysége alapítójának e szavaira visszaemlékeznünk: Az én államaimban kiki saját átlátása szerint boldogulhat; elég! az egyenjogúság az ész- és emberjog kifolyása, mi pediglen Európa színe előtt emberek, qua tales eszesek is akarunk lenni.

Idők járnak, idők kelnek, fejünk fölött vést-fenyegető felhők keletkeznek és az átalános zűrzavar tán maholnap tetőpontját eléri, úgy annyira vagyunk, hogy minden történelmi következetesség és a legbiztosb diplomatiái tapintat mellett sem volna senkisésem képes arra, hogy a legközelebbi huszonnégy óra eseményeit előre láthatná; de akármilyen alakban tűnjék is fel előttünk a jövő, az szükséges, hogy a perczben hol alkotmánybeli jogainkért felszólalunk, Európa színe előtt be kell bizonyítanunk, hogy közvetve más elnyomott fajok érdekében is szólalunk fel.

A mi pediglen Magyarország alkotmányos-jogbeli igényeit és alkotmányunk elleneit illeti, a perczben hol Európa a tények logikáját érvényesíti t a ntoríthatlanul e kérdéshez ragaszkodunk: Van-e Ausztria Magyarország nélkül vagy van-e Magyarország Ausztria nélkül? e kérdésben rejlik elleneink megtámadásai iránti igazo-

lásunk, rejlik benne kivívott alkotmánybeli jogaink érvényesíttetése, és rejlik benne szabadságunk és szebb jövőnk biztosítása; és mi e kérdés mellett állhatatosak leszünk, állhatatosak mint Cato a romai senatusban: „Carthagonak buknia kell.” A Habsburg-Lothringen-dinastia trón és koronajogait mi kétségbe nem vonjuk, de határozottan állítjuk azt, hogy nincsen ezentúl erős Ansztria, hatalmas és szabad Magyarország nélkül.